

PEDAQOGİKA

UOT 376.1-056.37(075.8)

YARDIMÇI MƏKTƏBLƏRDƏ FONETİK ANLAYIŞLARININ
MƏNİMSƏNİLMƏSİ ÜZRƏ İŞİN TƏŞKİLİA.Ə.MƏMMƏDOVA
Bakı Dövlət Universiteti
afa_mammadova@mail.ru

Bu məqalədə fonetik anlayışların mənimsənilməsi işinə dair yardımçı məktəblərdə ana dilində təlimin sisteməlik olaraq spesifikasiyasından bəhs olunur. Yardımçı məktəblərdə ana dili proqramının tədrisi elementar-pratik xarakter daşıyır. Əsas məqsədlərdən biri, həmin məktəblərdə proqramın düzgün istiqamətləndirilməsinə həsr olunur. Ana dilində proqram yardımçı məktəblərdə şagirdlərin ümumi və nitq inkişafının çatışmazlıqlarının korreksiyasına yönəlmişdir.

Acar sözlər: yardımçı məktəb, fonetik anlayışlar, ana dilinin tədrisi, qavrama qabiliyyəti, düzgün və şüurlu oxuma, xüsusiyyətlərin formalaşdırılması.

Fonetik anlayışların mənimsənilməsi yardımçı məktəbdən başlanır. Bu proses uşaqlarda daha tez başlayır, hələ məktəbə getməmişdən. Yardımçı məktəblərdə ana dilinin tədrisi elementar – praktik xarakter daşıyır və aşağıdakı əsas məqsədlərin həllinə istiqamətlənmişdir.

Şagirdlərə qavrama qabiliyyətinə uyğun olan mətni düzgün və şüurlu oxumağı öyrətmək;

Öz fikrini şifahi və yazılı formada düzgün və ardıcıl çatdırmağı öyrətmək;

Şagirdlərin ümumi inkişaf səviyyəsini yüksəltmək;

Uşaqların mənəvi xüsusiyyətlərini formalaşdırmaq;

Yardımçı məktəbdə ana dilinin tədrisinin xüsusi və ən əsas vəzifəsi, intellektual inkişafda problemləri olan uşaqların nitqinin və təfəkkürünün korreksiyasıdır. Ana dili proqramı aşağıdakı bölmələri özündə cəmləşdirir: ətraf aləmdəki əşya və hadisələrlə tanışlıq əsasında nitq inkişafı (1-5) siniflər; savad təlimi (1-ci) sinif; oxu və nitq inkişafı (2-9) siniflər, qrammatika, yazı qaydaları və nitq inkişafı (2-9) siniflər. Bu bölmələri birləşdirən əsas prinsip, nitqin inkişaf etdirilməsi prinsipidir. İntellektual problemləri olan uşaqların əksəriyyəti öz normal yaşlarından xeyli gec danışırlar. Məktəbəqədər dövrdə, bu uşaqların nitqi olduqca zəif inkişaf edir. Psixi proseslərin mükəmməl ol-

maması yardımçı məktəb şagirdlərinin nitqinin formalaşması prosesini də çətinləşdirir. Bunun nəticəsində onlar məktəb təlimi ərəfəsində dil sahəsində bilik və vərdişlərin kifayət qədər müvəffəqiyyətlə əldə edilməsini təmin edən nitq inkişafına malik olmurlar. Yardımçı məktəblərdə ana dili təlimi sisteminin spesifikasiyası intellektual çatışmazlığı olan şagirdlərin nitq inkişafının özünə-məxsusluğundan irəli gəlir. Ətrafdakı əşya və hadisələr haqda təsəvvürlərin genişlənməsi və dəqiqləşməsi ilə əlaqədar şagirdlərin söz ehtiyatı da artır: sözlərin mənasını diferensasiya edən yeni, uyğun gələn terminlər daxil edilir: məsələn, (saplaq – budaq, cücərti - gövdə, ot – kol - ağac), uşaqlar daha düzgün və dəqiq söz birləşmələrindən istifadə etməyə başlayırlar. Ətraf aləmdə baş verənlərin bilavasitə müşahidəsi və bu müşahidələr əsasında söhbətlərin şifahi nitqdə istifadəsi hesabına lüğət aktivləşir.

Şifahi danışmaq nitqi fəaliyyətin çox mürəkkəb bir növüdür. Həmin növ özündə: sual – cavab, dialoq, əşya və hadisələr, uşağın hərəkəti və təəssüratları və s. təsvirini cəmləşdirir.

Əsas təlim metodu söhbətdir. Söhbətlər əşyavi – praktik dərslərdə ətraf aləmdəki əşya və hadisələrlə tanışlıq prosesində, ekskursiyalarda təbiətdəki mövsümi dəyişiklikləri, insanların və heyvanların həyatındakı dəyişiklikləri müşahidə edərkən, kinofilm və diafilmlərin, əşyavi və süjetli şəkillərin baxışı zamanı təşkil olunur.

Söhbətin əsas komponenti şagirdlərin özlərinin şifahi nitqidir. Müəllim uşaqların nitq fəaliyyətinə rəhbərlik edir, onları istiqamətləndirir, fəallaşdırır, səhvlərini düzəldir, diqqətini müəyyən əşya və hadisələrdə cəmləşdirməyə, düzgün müşahidə etmək və gördükləri arasında əlaqə yaratmaqla, öz fikrini ifadə etmək, münasibətini şifahi nitqlə bildirməkdə kömək edir. Sualları cavablandırarkən uşaqlarda cümlə qurmaq vərdişi möhkəmlənir. Əşya və hadisələri təsvir edərkən, gördükləri haqda nəql edərkən, onlarda ardıcıl, rəvan nəql etmə bacarığı formalaşır (1,74).

Dərslərin düzgün təşkili, spesifik təlim metod və priyomlarından istifadə, şagirdlərin nitqinin və eləcə də təfəkkürünün inkişafına kömək edir.

Yardımçı məktəblərdə savad təlimi 1-ci siniflərdə, bütün il böyü həyata keçirilir. Təlim analitik – sintetik metodla keçirilir.

Proqram iki hissədən ibarətdir: əlifbayaqədərki dövr və əlifba dövrü.

Əlifbaya qədər dövr 1-ci rübün təxminən 1-ci ayını təşkil edir. Sinifdəki uşaq kontingentinin intellektual səviyyəsinin çox aşağı olduğu halda, bu müddət ərzində bir ay yarım və ya iki aya kimi uzadıla bilər (uyğun olaraq, savad təlimi dövrü 2-ci sinifdə başa çatır).

Əlifbaya qədər dövrün əsas məqsədi – şagirdləri ilkin yazı və oxu vərdişlərini əldə etməyə hazırlamaq; təlimə, təhsilə maraq yaratmaq; uşaqların hər birinin ümumi və nitq inkişafının xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaqdır. Bu dövrdə uşaqların eşitmə və görmə hissiyyatının möhkəmləndirilməsi, ümumi nitqin fəaliyyətini, tələffüzün dəqiqləşdirilməsi, əllərin xırda motorikasının, fəzada istiqamətlənmə bacarığının və s. formalaşdırılması üzərində iş başlanır.

Təlim ətrafındakı əşya və hadisələrlə tanışlıq prosesində, didaktik oyun və məşğələlər zamanı həyata keçirilir.

Savad təlimi dərslərində nitq inkişafına çox mühüm yer verilir. Uşaqlar müsahibini dinləmək, başa düşmək vərdişinə yiyələnir, sadə tapşırıqları (dur, otur, apar, gətir, qoy, lövhəyə gəl) yerinə yetirməyi öyrənirlər.

Savad dərslərində nitqin inkişafı, həm də düzgün tələffüz və artikulyasiya, nitqin müvafiq tempinin və ritminin formalaşmasını nəzərdə tutur. Bu da öz növbəsində nitqin ifadəliliyini artırır. Həmin istiqamətdə, əsas iş növlərinə söhbət, müəllimin səsindən qısa şeirlərin, tapmacaların, yanılımaların, kiçik səhnəciklərin əzbərlənməsinə aid etmək olar.

Nitqin tələffüz hissəsinin mükəmməlləşdirilməsi üçün dil, dodaqlar, damaq və yanaqlar üçün artikulyasiya hərəkətləri vasitəsilə həyata keçirilir. Bu artikulyasiya gimnastika dərslərindəki kiçik fasilələr zamanı həyata keçirilir. Tələffüzündə hər hansı qüsuru olan uşaqlar əlavə korreksion loqopedik məşğələlərə cəlb olunurlar.

Əsitmə hissiyatının inkişaf etdirilməsinin və nitq səslərinin qəbul edilib düzgün ayırd edilməsinin əlifbaya qədərki dövrdə böyük əhəmiyyəti vardır. Uşaqlar (cümlə, söz, sözün hissələri, heca, səs) anlayışları ilə bu dövrdə tanış olurlar. Onlar müəllimin tapşırığı və sualları əsasında şəkillərdən istifadə edərək, mövzuya görə cümlə qurmağı öyrənirlər, cümlələri sözlərə, sözləri hecalara bölməyə başlayırlar, sözlərin başlanğıcında səsləri ayırd edirlər (2, 2).

Uşaqlar həndəsə fiqurlarını rənginə və ölçüsünə görə fərqləndirməyi öyrənib, rəngli kağız parçalarından müxtəlif kombinasiyalarda aplikasiyalar qururlar. Bu isə öz növbəsində, onlarda fəzada yerləşmə anlayışlarını (sağda, solda, yuxarıda, aşağıda və s.) formalaşdırmış olur. Bu dövrdə uşaqların yazıya hazırlığı üzərində çox böyük iş aparılır. Onlar qələm və karandaşdan istifadə etməklə, trafaretlə və traferetsiz şəkil çəkmək, rəngləmək, ştrixləmək vərdişləri əldə edirlər. Hərflərin obrazlı və ya adi elementlərini xatırladan sadə ornamentlərdən çəkməyi öyrənirlər.

Əlifbayaqədərki dövrün axırına yaxın şagirdlər 2 – 3 sözdən ibarət cümlələri hissələrə ayırmağa, ikihecalı sözləri hecalara ayırmağı, keçid səsləri sözlərin əvvəlindən seçməyə, qrafik vərdişlərə yiyələnmə bacarmasını öyrənirlər. Təlim prosesində şagirdin ümumi və nitq inkişafının səviyyəsi müəyyən olunur, korreksiya işinin düzgün qurulması üçün nəzərə alınması zəruri olan spesifik çətinliklər üzə çıxarılır.

Əlifba dövrü. Bu dövrdə şagirdlərdən oxu və yazı texnikasını mənimsənilməsi üçün vacib olan səs – hərflərlə təhlili və sintezi formalaşdırılır. Yardımçı məktəblərdə səs, hərflər və heca strukturlarının öyrədilməsi ardıcılığı, ümumtəhsil məktəblərindən fərqlənir. Bu struktur, əqli çatışmazlığı olan uşaqların qavrama qabiliyyətinə uyğunlaşdırılıb onların təhlil etmə və sintetik fəaliyyətinin xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq həyata keçirilir. Uşaqların səsin mənimsənilməsi, onların nitqdən təcrid edilməsini, ayrıca düzgün və aydın tələffüzünü, oxşar səslərdən diferensasiya olunması nəzərdə tutulur. Hərflər həmin ardıcılıqla

lıqla öyrədilir: hərflərin ümumi formasının qavranılması, yazılışın tərkibinin öyrənilməsi (elementlərə və bu elementlərin bir-birinə nisbətən yerləşməsi), bundan qabaq öyrənilən digər hərflərlə müqayisəsi və uyğunlaşdırılması da çox vacibdir. Səslərin hecalarda birləşməsi, hecaların əmələ gəlməsi, oxunması ardıcılıqla həyata keçirilir. Əvvəl qapalı (am, um) daha sonra isə açıq hecalar (ma, mu) oxunur. Heca strukturunun mənimsənilməsindən sonra sözlərin oxunması həyata keçirilir. Əlifbanı oxuyarkən, mətnin qavranılmasını artırmaq üçün illüstrasiya materiallarından geniş istifadə olunmalıdır.

Əsas metod kimi təhlildən sonra, oxu metoduna müraciət olunmalıdır. Yazı təlimi zamanı uşaqlara hərflərin düzgün yazılışını, onların hecalarda və sözlərdə digər hərflərlə birləşmə qaydasını öyrətmək lazımdır.

Yardımçı məktəblərin I siniflərində savad təlimi zamanı əyani vəsaitdən geniş istifadə olunur. Bunlar yazı lövhəsində və fərdi kəsmə əlifba kassasından (hərflər getdikcə doldurulmalıdır), heca və sözlərin tərtibi üçün lövhələrdən, heca cədvəllərindən və s. ibarətdir (3, 10).

Oxu. Yardımçı məktəblərdə oxu təliminin əsas məqsədi bunlardır: uşaqlara, onların qavraması daxilində mətni ucadan və səssiz oxumağı, oxuduğunu dərk edərək qavramağı öyrətmək. İbtidai siniflərin sonuna yaxın (2 – 4) siniflərdə yardımçı məktəb şagirdlərində düzgün, sürətli, şüurlu və ifadəli oxu bacarığı formalaşır. Bu bacarıqlar (5 – 6) siniflərdə daha mürəkkəb məzmunlu bədii əsərlər misalında mükəmməlləşməsinə görmək olar. Oxu üçün şifahi xalq ədəbiyyatı materialından, Azərbaycanın klassik və müasir ədəbiyyatı, XIX – XX əsr xarici ədəbiyyatın nümunələrindən götürülür. Bütün bu materiallar intellektual çatışmazlığı olan uşaqların qavramasına uyğun seçilməlidir. Oxu təlimi müddətində şagirdlərdə oxuduqları mətnin məzmununu sərbəst təhlil etmək bacarığı formalaşır.

Programda, hər il üçün müxtəlif mövzular, oxu texnikası, mətnlərin təhlili, şifahi nitqin inkişafı, sinifdən xaric oxunun həcminə dair verilən tələblərin səviyyəsi göstərilmişdir. Oxu üçün əsərlərin texnikası, uşaqların dərsmə marağının maksimum artırılmasına, onların dünya görüşünün genişləndirilməsinə, onlara gələcəkdə cəmiyyətdə sərbəst yaşamaq və işləmək üçün zəruri olan məsələlər, mənəvi keyfiyyətlərin inkişafına kömək etmək məqsədilə toplanmışdır.

Bütün təlim müddətində xalqımızın, ən qədim zamanlarından tutmuş indiki gününə qədər türkçülüyümüzü, azərbaycanlığımızı, vətənpərvərliyimizi, adət-ənənələrimizi, sadə xalqın xeyirxah və zəhmətsevərliyini, qəhrəmanlığını, saflığı və sadəliyi, gözəl təbiətimizi tərənnüm edən əsərlərdən nümunələr göstərilir. Azərbaycan və xarici ədəbiyyatın ən parlaq nümayəndələrinin həyat yarıdıcılığı (7 – 9) siniflərdə verilmişdir.

Oxu texnikasının formalaşması və inkişafı ardıcılıqla, il ərzində təlimdə həyata keçirilir. Əqli çatışmazlığı olan uşaqların diqqətini daim düzgün oxu vərdişlərinin formalaşmasına cəlb etmək lazımdır. Bu vərdiş, onların psixi inkişafının xüsusiyyətlərinə görə çətin formalaşır və oxuyan uşaqların dərk etməsini mürəkkəbləşdirir.

Uşaqlarda oxunun tezliyi, sürətli, yəni adi danışiq nitqi tempində aciq, aydın, hündürdən oxumağı tədricən formalaşır. Şagirdlər 2-ci sinifdə əvvəlcə hecalarla, sonra isə bütöv sözlərlə oxuyurlar. Daha sonra, sürətli oxu vərdişi mükəmməlləşdirilir. Ucadan oxu ilə yanaşı, uşağa səssiz, ürəyində oxu vərdişləri də aşılanır. Səssiz oxu vərdişlərinin yaradılması üzərində sistemətik işi 3-cü sinifdən başlamaq lazımdır. Yardımçı məktəbdə şagirdlər ifadəli nitqə, artıq (1 – 2) siniflərdə tanış olurlar. Lakin ifadəli nitqlə oxumaq üzərində işə sistemətik olaraq 3-cü sinifdə, bütöv sözlərlə oxumağa başladıqdan sonra tədris üzrə keçirilir.

Əsəri oxuyan uşaqların məzmunu qavraması təhlili prosesində həyata keçirilir. Əsərin təhlili – hadisələrin sadəcə təsviri olmayıb, səbəb və nəticə əlaqələrinin yaranması, qanunauyğunluqların dərk olunması mürəkkəb psixi proseslərin formalaşması və inkişafı ilə bağlı olduğu üçün, böyük korreksion əhəmiyyətə malikdir.

Yardımçı məktəb müəllimləri, oxu təlimi prosesində dərk etmə, qavrama fəaliyyətinin çatışmazlıqlarını effektiv korreksiya vasitəsi kimi, illüstrasiya materiallarından, əyani vasitələrdən geniş istifadə etməlidirlər. Sinifdən – sinifə, tədricən əsərlərin təhlili zamanı şagirdin sərbəstliyinə, fikir söyləmək və onu müdafiə etmək, nəticəyə gəlmək bacarığına verilən tələblərin səviyyəsi artır. Eyni zamanda, bütün təlim illərində mürəkkəb əqli fəaliyyət tələb edən iş növləri müəllimin köməyiylə yerinə yetirilir (4, 28).

Şifahi nitqin inkişafı. Yardımçı məktəblərdə rabitəli şifahi nitqin inkişafına böyük diqqət yetirilir. Əsərlərin məzmununun dərk olunmasına, lüğət ehtiyatının dəqiqləşdirilməsi və zənginləşdirilməsinə, düzgün cümlə qurmaq və oxunanın nəql etmə bacarığının inkişafına yönəlmiş məşqlər prosesində, sistemətik iş əsasında şagirdlər düzgün, dolğun və ardıcıl danışmaq, nəql etmək bacarığı əldə edirlər. Bu məqsədlə, təlim ilindən və mətnin mürəkkəbliyindən asılı olaraq, suallardan, hazır və ya kollektiv tərtib olunmuş plandan (8 – 9) siniflərdə isə, sərbəst tərtib edilən plandan istifadə edilir.

Yardımçı məktəblərdə şagirdlərin sinifdən xaricə oxu məqsədi, onları qavramasına yaxın olan uşaq ədəbiyyatı nümunələri ilə tanış etmək, onlarda oxuya, mütaliyəyə maraq yaratmaq üçün uyğun kitab seçmək, sərbəst oxu bacarığı aşılanmaqdır (5, 25).

Qrammatika və yazı qaydaları. Yardımçı məktəblərdə qrammatika və yazı qaydaları təliminin əsas məqsədi şagirdlərdə şifahi və yazı vərdişlərini yaratmaq, inkişaf etdirmək, praktik əhəmiyyəti olan orfoqrafik və vurğu işarələrinin düzgün işlədilməsi qaydalarını formalaşdırmaq, ən əsası isə ana dilinə maraq yaratmaq və sevgi tərbiyə etməkdir. Fonetika, qrammatika və yazı qaydaları elementlərinin mənimsənilməsi təlim prosesində, əqli və nitqi inkişafı eyni zamanda həyata keçirilir. Qrammatika və yazı qaydaları üzrə proqram aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir: təkrar səs və hərf, cümlə, rabitəli nitq (1 – 4) siniflərdə yazı və hüsnxətt. Hər ilin əvvəlində proqramın, bütün bölmələri üzrə, şagirdlərin əqli və yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla verilən tələblərin sə-

viyyəsi müəyyən olunmuşdur.

Səslər və hərflər. İntellektual çatışmazlıqları olan uşaqların fonetik – fonematik qüsurları, onların qrammatikaya və yazı qaydalarına yiyələnməsini çətinləşdirir. Bu səbəbdən, bütün təlim boyu yardımçı məktəblərdə səs – hərf təhlilinə böyük əhəmiyyət verilir. Səs – hərf təhlili (2 – 4) siniflərdə fonetik düzgün yazı qaydalarının tərtibi ilə yazının formalaşması üçün əsas rol oynayır. (5 – 9) siniflərdə səs – hərf təhlili üzrə iş davam etdirilir. Şagirdlər tədricən sözün tərkibinin və əsas nitq hissələrinin düzgün yazılışı qaydalarına yiyələnirlər.

Söz (2 – 4) siniflərdə praktik – qrammatik məşğələlər zamanı müxtəlif kateqoriyadan olan sözlər – əşyanın adını, hərəkətini, necəliyini bildiren sözlər və qohum sözlər haqqında məlumat verilir. Elementar qrammatikaya və yazı qaydalarına 5 – ci sinifdən etibarən öyrənilməsinə başlanılır. Əsas mövzular: sözün tərkibi və nitq hissələrinə aiddir.

Sözün tərkibinin, sözdən yeni cümlələr qurmaq qaydalarını öyrənməyi, lüğətin zənginləşdirilməsinə və fəallaşdırılmasına yönəlmişdir. Düzgün məşğələlər nəticəsində yazı qaydaları formalaşır. Düzgün yazı qaydalarının mənimsənilməsində mənacə müxtəlif, yazılışına görə oxşar olan sözlərin müqayisəli təhlilinin də böyük əhəmiyyəti vardır (6, 17-18).

Yardımçı məktəblərdə nitq hissələri, şifahi və yazılı nitq vərdişlərinin yaradılması, lüğətin zənginləşdirilməsi və fəallaşdırılması, savadlı yazı vərdişlərinin formalaşdırılması üçün zəruri olan həcmdə öyrədilir.

Cümlə. Yardımçı məktəblərdə cümlənin öyrədilməsinin, əqli çatışmazlığı olan şagirdlərin sərbəst həyata hazırlığı işində, sərbəst ünsiyyətdə xüsusi əhəmiyyəti vardır. Bu mövzu bütün təlim illərində proqrama daxil edilmişdir. İşlə qurmaq lazımdır ki, şagirdlərdə mürəkkəb cümlələr qurmaq vərdişləri yaransın. Eyni zamanda orfoqrafik və vurğu işarələrinin düzgün istifadəsi vərdişi formalaşdırılsın və möhkəmləndirilsin.

Rabitəli nitq. Yardımçı məktəblərdə ana dili dərslərində rabitəli yazılı nitq vərdişlərinin formalaşdırılmasına xüsusi fikir verilir. Çünki əqli çatışmazlığı olan uşaqların, öz fikirlərini yazılı ifadə etmək imkanları olduqca məhduddur. Bununla əlaqədar, onların fonematik eşitməsinə, düzgün tələffüzünə, lüğətin dəqiqləşdirilməsi və zənginləşdirilməsinə, cümlə qurmaq bacarığına, öz fikirlərini şifahi və yazılı ifadə etmək bacarığına xüsusi fikir verilir. Bu uşaqların tələffüz qüsurları vaxtında islah olunmalıdır. Çünki bu qüsurlar gəc-tez özünü yazıda büruzə verir. Rabitəli yazılı nitqə hazırlıq məşğələləri (2–4) siniflərdə keçirilir: ardıcılıqla verilmiş suallara cavablar, şəkillər seriyasının adlandırılması, verilmiş cümlələrdə ardıcılığın müəyyən edilməsi, deformatsiyalı mətn üzərində iş və s. Bu məşğələlər (5 – 9) siniflərdə şagirdlərin daha mürəkkəb iş forması olan ifadə və inşa yazıya keçməsi üçün baza rolunu oynayır (7, 41).

Yuxarı siniflərdə uşaqlara işgüzar məktub yazmaq bacarığı da aşılanır. Bu təlim bacarığı, iki plan üzrə həyata keçirilir: 1) şagirdlər müxtəlif işgüzar məktublər (blanklar, qəbzələr və s.) barədə anlayışlar əldə edirlər və onların

doldurulması üzrə praktik vərdişlər əldə edirlər; 2) eyni zamanda, onlarda öz fikirlərini dəqiq, düzgün məntiqli və kifayət qədər qısa yazılı ifadə etmək bacarığının formalaşması nəzərdə tutulur (tərcümeyi-hal, ərizə və s.).

Qrafik vərdişlər. Yardımçı məktəb şagirdlərinin qrafik vərdişləri əsasən (1 – 4) siniflərdə formalaşdırılmasına baxmayaraq, düzgün, səliqəli yazıya tələbat yuxarı siniflərdə də saxlanılır. Əqli çatışmazlığı olan uşaqlarda qrafik vərdişlərin çətin formalaşması, bu uşaqların əllərinin xırda motorikasının çatışmazlığı və onların koordinasiyasının zəifliyi ilə izah olunur (8, 44).

Yardımçı məktəblərdə müəllimlər uşaqların korreksiyası üçün kiçik və böyük yazı hərflərinin birləşməsinin və onların kalliqrafik yazılışı üzrə məşğələlərin aparılmasını vacib hesab edir. Hərflərin kalliqrafik yazılışının möhkəmləndirilməsi şagirdlərin yazıda orfoqrafik səhvlərin yaranmasının qarşısını alır, əlyazmasından və çap mətnindən köçürməni asanlaşdırır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev A., Kərimov Y. İbtidai siniflərdə ana dili tədrisinin metodikası. Bakı: Maarif, 1968, 314 s.
2. Həmzəyev M.Ə. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. Bakı, 2000, 390 s.
3. Kərimov Y.Ş. III – siniflərdə ana dili dərsləri. Bakı, 1973, 380 s.
4. Qasimov S., Əhmədova A. Ana dilinin uşaqların mənimləmələrinin pedaqoji-psixoloji xüsusiyyətləri. Bakı, 1995, 193 s.
5. Qasimov S. Anomal uşaqların ana dilini mənimləmələrinin xüsusiyyətləri. Bakı, 1998, 200 s.
6. Замски Х.С. История олигофренопедагогики. М., 1974, 400 с.
7. Основы логопедии с практикумом Автор Власов Т.В. АПН, 2002, с. 200.
8. Ярмолаев А.И. Язык речи и речевая деятельность. АПН, 1963, 520 с.

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ПО УСВОЕНИЮ ФОНЕТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ ДЛЯ ВСПОМОГАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

A.A.MAMEDOVA

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается специфика усвоения фонетических понятий в процессе систематического обучения родному языку в вспомогательных школах, отмечается, что преподавание программы родного языка в указанных школах носит элементарно-практический характер. Одной из главных целей является правильный выбор направления программы для этих школ. Основное внимание в программах по родному языку для вспомогательных школ уделяется коррекции недостатков развития речи и общих недостатков.

Ключевые слова: вспомогательная школа, фонетические понятия, обучение родному языку, способность усвоения, правильное и сознательное чтение, формирование особенностей

ORGANIZATION OF THE WORK OF MASTERING PHONETIC CONCEPTS FOR SUBSIDIARY SCHOOLS

A.A.MAMMADOVA

SUMMARY

The article deals with the specificity of mastering of phonetic concepts in the regular training course to the native language at auxiliary schools. Teaching of the program of the native language at auxiliary schools has elementary-practical character. The correct choice of a direction of the program for these schools is one of the main purposes. The basic attention here is given to the correct choice of the direction of the program for these schools. The basic emphasis in programs under the native language for auxiliary schools becomes on correction of common faults and lacks of development of speech.

Keywords: auxiliary school, phonetic concepts, training to the native language, mastering ability, correct and conscious reading, formation of features